

Podobno velja za druge naše kmetijske poljske pridelke, razen za sadje*, vino in les, ki so nekoliko drugačne gospodarske nravi.

* Precejšen del naše sadne letine bi se z industrijskim podelovanjem ter s sušenjem prav tako moglo odvrniti od nujnosti izvoza v svežem stanju. Istočasno pa bi se izognili potrebi uvažanja zelo dragega tujega sušenega sadja in drugih sadnih konserv s tem, da bi ga več predelovali in za moderne zahteve primerno sušili doma. Tako se osamosvojitvo od tovrstnega uvoza, ki je za tako sadjarsko pokrajino kakor je Slovenija — prav za prav gospodarski škandal. Stari krhlij pripravljani sušenih sadnih krhlijev ne ustreza več. Takih krhlijev moremo danes le malo prodati (po 4 din kilogram ali nekaj več), dočim stane inozemsko moderno pripravljeno sušeno sadje 44 din kilogram.

* * *

Lojze Zupanc

Bela Krajina in Belokrajinci

Onstran Gorjancev, ob bregovih tihe Kolpe, kjer v mesečnih nočeh še rajajo vodne vile in kjer na samotnih skalah sredi lenih vodá še poseda povodni mož Zelenc, tamkaj je Bela Krajina, dežela vinske trte in tisočerih pravljic! Popotniku, ki je kdaj koli krenil po gorski cesti mimo kočevskega Koprivnika proti Črnomlju, se je takoj, ko je pustil za seboj divje kočevske gozdove, nad samimi Dobljčami nudi prekrasen razgled: s soncem oblita belokrajinska kotlina ga je očarala, da se je moral ustaviti in razgledati po pokrajini, ki je lepa ko mlada, v bele tančice odeta nevesta. Divil se je mogočnim Trdinovim Gorjancem, ki leže na severu zlekneni kakor ogromen velikan, ki ljubosumno čuva pokrajino, kjer še prebiva romantika... Na južni strani kotline sili v jasno nebo velikanska skalnata grmada, ki je podobna pasji glavi — čarovniški Klek, med obema gorovjema pa je kakor na pisani preprogi razprostrt rajski svet, po katerem se med gozdovjem in trtjem liže počasna Kolpa. To je domovina naših najlepših narodnih pesmi in pripovedk, tu so že v davni nastale lepe belokrajinske noše in prekrasne vezanine, ki jih je našemu in tujemu svetu odkril prijatelj Božo Račič. Nikjer v Sloveniji ni ohranjenih toliko narodnih običajev, pesmi, rečenic, ornamentov, pregovorov in drugih narodopisnih posebnosti ko v Beli Krajini, v tem biseru naše zemlje, kjer ljudstvo še danes živi neizmaličeno, daleč od lažne civilizacije odmaknjeno življenje. Ni čudno torej, če je Bela Krajina dala toliko slavnih, za naše kulturno življenje in dogajanje pomembnih mož. Naj so se rodili v tej pokrajini, ali prišli pozneje kot zreli možje v Belo Krajino

Z zmanjšanjem izvoza pridelkov, ki imajo slabo konjunkturo, za katere tudi v bodoče ne kaže povoljnih izgledov, in z istočasno emancipacijo (osamosvojitvijo) od uvoza stvari, ki jih lahko pridelamo doma — ne bi imeli samo neposredne splošno narodne gospodarske koristi, ampak bi tako s samopreskrbo kakor tudi s tem, da se izognemo nujnosti izvoza nesigurnih dobrin, pač pridobili tudi politične. Zaradi zmanjšane zunanjetrgovinske prepletenosti bi vsekakor bila zmanjšana tudi marsikatera potreba zunanjepolitične obzirnosti in uslužnosti.

izvrševati svoje poslanstvo, še danes so to imena, mimo katerih ne more zgodovina slovenskega naroda, da bi jih s ponosom ne imenovala: škof Stariha, kipar Alojzij Gangl, politik Fr. Šuklje, pesnik O. Župančič, filozof in zdravnik dr. Fran Derganc, kanonik in zbiratelj belokrajinskega narodnega blaga Janko Barle, jezikoslovec in zgodovinar Ivan Navratil, navdušeni ilirec Jurij Kobe, sokolski voditelj in pisatelj Engelbert Gangl, minister v p. in etnolog dr. Niko Zupanič, slikar Kambič, zbiratelj belokrajinskega narodnega blaga Ivan Šašelj, zgodovinar in publicist prof. Ivan Simonič, dirigent A. P. Z. France Marolt... preveč imen je, preveč svetlih luči, ki so in ki še razsvetljujejo naše javno in kulturno življenje, da bi mogla biti Bela Krajina zares kdaj pozabljena...

I. Pogled na Belo Krajino skozi zgodovinsko prizmo

V rimski dobi je Bela Krajina spadala k Panoniji, toda že v VII. stoletju so si jo Jugoslovani izbrali za svojo domovino. Ta deželica, ki leži na jugovzhodu Slovenije, je bila vedno nekakšna obmejna pokrajina s posebnimi etnološkimi svojstvi. V XII. stoletju je Albert Višnjegorski pridobil Belo Krajino Sloveniji. Kmalu zatem so se na pobudo oglejskega patriarha pričele ustanavljati v Beli Krajini samostojne župnije, naloga novih cerkvenih zadrug pa je bila: odpraviti ostanek poganstva. Prav za prav je dobila Bela Krajina prvo cerkev že v XII. stoletju in sicer v Semiču. Tuji fevdalci so s pomočjo cerkvene gosposke pričeli podpirati tudi kolonizacijo Bele Krajine. Listina iz leta 1248. nam potrjuje, da so Poljanski gospodje pričeli v prvi polovici XIII. stoletja kolonizirati po redko poseljenih predelih Bele Krajine nemške koloniste. V XVI. stoletju so pričeli siliti v obrobne predele Bele Krajine tudi prebivalci iz sosednjega kočevskega gospodstva. Večinoma pa so se, obdani od kulturno avtohtonejših Slovencev, kmalu asimirali.

V XV. stoletju so Belokrajinci mnogo pretrpeli zaradi neprestanih turških vpadov v naše

Metlika

kraje. Kraji, ki so bili turškemu navalu najbolj izpostavljeni, so izgubili skoraj vse prebivalstvo, ki je izkrvavelo v nenehnih bojih s Turki. Fevdni gospodje so take kraje od leta 1530. dalje naseljevali z Uskoki, katerih potomci so še danes naseljeni zlasti v Žumberaku. Kolonizacijo Uskokov je posebno pospeševal takratni graščak s Pobrežja in uskoški stotnik Ivan Lenković. V omejenem času so Uskoki tvorili skoraj nepremagljiv zid med Hrvaško in slovenskimi deželami, ki so ga Turki zaman skušali podreti. Dokler ni bila mnogo pozneje zgrajena trdnjava v Karlovcu, ki je rekrutirala prve obrambne straže proti turškim vpadom, sta bili v XVI. stoletju mesti Metlika in Črnomelj glavni zbirališči Slovencev v bojih proti Turkom. Iz teh obrambnih čet se je pozneje formirala Vojna Krajina.

Prav nič ne bo torej odveč, če se v tem članku zaustavimo tudi pri teh dveh mestih ter se seznanimo s kratkim zgodovinskim pregledom belokrajinskih metropol, ki sta v času turške invazije v slovenske dežele igrali tako pomembno vlogo.

Črnomelj je mesto, ki je bilo zgrajeno že v XII. stoletju. Prvotni grad je bil last Otona pl. Karstberga. Njegovi potomci so se nazivali »črnomaljski gospodje«. Leta 1375. je mesto pripadalo Albertu Goriškemu, nato pa Habsburžanom. Po izumrtju črnomaljskih gospodov so bili njih nasledniki Frankopani, pozneje gospodje Schweiger. Turki so mesto često napadli, a vselej zaman; zato pa so tembolj pustošili po okolici.

Danes je Črnomelj sedež sreskega načelstva, poleg ljudske pa ima tudi meščansko šolo. Ponaša se tudi s premogokopom. Kljub dokaj cvetoči trgovini z lesom pa se kraj ne more pohvaliti s kakšno vpoštevania vredno trgovsko živahnostjo, kar dokazuje tudi dejstvo, da je v črnomaljskem okraju samo 3,1 % vseh zavarovanih delavcev, torej najmanjše število v vsej Sloveniji. V okolici Črnomlja so bogati gozdovi, zato ni čudno, da še najbolj cvete lesna industrija. V

poslednjem času je mesto dobilo nov okras: sokolski dom z gledališko dvorano. Agilni sokolski družini, ki je osredek vsega naprednega življenja v Beli Krajini, že vrsto let uspešno starostuje popularni črnomaljski magister Špiro Vrankovič.

Iz Črnomlja se ponujajo krasni izleti v bližnjo okolico, kjer je polno ostankov — zgodovinskih spomenikov — iz rimske dobe, najbolj znan pa je spomenik sončnemu bogu Mitri v votlini »Judovje« v bližini Črnomlja. Delavna črnomaljska podružnica Slovenskega planinskega društva pa je pred leti zgradila na Mirni gori pri Črnomlju krasno planinsko kočjo, od katere je v jasnih dneh prekrasen razgled daleč naokoli.

Metlika je takisto lepo belokrajinsko mesto, ki leži v kotlini, ki jo obdajajo same vinske gorice. Ze Valvasor je bil poln hvale za to prekrasno metropolo Bele Krajine. Prvotno je bila Metlika pod oblastjo goriških grofov in šele leta 1374. je prišla v posest Habsburžanov. Lep starinski grad, v katerem je danes nameščeno okrajno sodišče, je bil nekaj časa v posesti grofov Alpi, pozneje pa Frankopanov, od katerih ga je podedoval zagrebški kapitelj. Najzadnje so bili lastniki metliškega gradu gospodje von Wazenberg.

Danes je grad ponos še zmerom starinske Metlike, katere najstarejše hiše so zidane na starem mestnem obzidju. Zgodovinsko je znano, da je od vseh slovenskih mest vprav Metlika največ pretrpela pred turškimi vpadi. Turki so mesto obiskali v letih: 1408., 1469., 1483., 1511., 1547., 1575. Leta 1646. pa je prišla nad Metliko še hujša šiba: kuga je divjala ne le v mestu, ampak tudi v okolici. Turški napadi, kuga in pogosti požari so vrgli v preteklosti Metliko v veliko revščino, iz katere se dolgo ni opomogla. Danes pa se vsepovsod pozna živo prizadevanje meščanov, da bi se Metlika gospodarsko dvignila. Toda kljub mnogim trgovinam, gostilnam in ostalim mestnim pritlikljam diha iz vsega metliškega življenja še vedno tista prisrčna, stara domačnost, ki je v teh civiliziranih časih odlika le še redkokaterega slovenskega mesta. To domačnost poživljajo še prekrasne narodne noše žená in deklet, ki ob nedeljah prihite iz okoliških vasi v metliško farno cerkev k službi božji.

Nad mestom je hribeček, Pristava imenovan, odkoder je lep razgled po mestu in okolici. Vinski Drašiči, posuti z zidanicami, ki čepa na bregovih daljnih gorc kakor odpočivajoči se globčki, potem Radovica in žumberački Radatovići, vse to tvori ozadje tej prikupni panorami, ki je podobna živobarvni sliki mojstra Jakopiča. Na Pristavi je sredi obsežnega vrta stara hruška. Pod njo posedata v lepih poletnih dneh, ko uživata zaslužene počitnice, starosta E. L. Gangl in »čika« Konrad Barle, upokojeni šolski nadzornik za nekdanji kratkoživi metliški srez. Oba popularna Metličana imata mnogo zaslug za razvoj mesta Metlike.

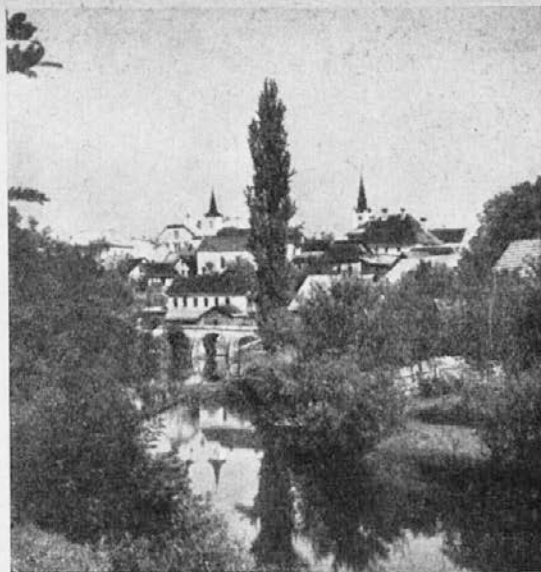
Poleg omenjenih dveh mest je v Beli Krajini še mnogo večjih krajev, ki so zgodovinsko pomembni s svojimi starinskimi gradovi, skoraj vse pa je dobro belokrajinsko ljudstvo v svoji domišljiji odelo z nešteti pripovedkami, ki so zaradi folklornih posebnosti in bogatega besedotvorja najlepše, kar jih je ohranjenih med slovenskim narodom.

Semič, obdan od samih vinskih gor, je najlepša vas Bele Krajine. Semičani so napredni in srčno dobri ljudje, ki se mnogo trudijo za kulturni podvig svojega kraja. Mnogo so žrtvovali za novo cesto, novo šolo, gasilski in sokolski dom. Vse to so pridobitve mesta v povojnih letih. Nad Semičem je Stara gora z razvalinami semiškega gradu. Na Krupi je dobro ohranjen krupeljski grad, čigar lastnik je udobno opremil številne grajske sobane, da nudijo letoviščarjem ugodno bivališče. Tudi gradaško graščino, ki se šopiri na nizkem griču nad Lahinjo, obdaja lepa in romantična pokrajina. Grad v Gradacu je bil podeljen že okoli leta 1220. v fevd gradaškim gospodom (gospodje pl. Grätz), pozneje pa je prišel v last hrvatskih plemenitašev grofov Gušićev. V gradu je ohranjena sv. Frančišku posvečena kapela, ki je bila v času turških vpadov za-točišče in tabor kmetov.

Poleg Semiča in Podzemlja pod zgodovinsko znanim Kučarjem naj omenim še Vinico, ki je rojstni kraj Otona Župančiča, pesnika, ki je v svojih pesniških umotvorih ostal zvest lepi belokrajinski govoricici ter na ta način neprisiljeno obogatil slovenski jezik s prenekaterim besednim biserom, ki ga je dala školjka — romantična Bela Krajina.

II. Pomen Kučarja za študij predzgodovinske dobe

Kratek zgodovinski prerez Bele Krajine bi ne bil popoln, če bi v tem članku o Beli Krajini prezrli Kučar, hribček nad Podzemljem ter s tem omalovaževali njegov pomen za študij predzgodovinske dobe. Direktor Etnografskega muzeja v Ljubljani dr. Niko Zupanič je v nekem svojem članku napisal o Kučarju sledeče: »Kraji brez zgodovine so kakor vino brez arome, kakor bogataš brez prednikov, a Bela Krajina se ponaša s svojimi stanovalci tam od mlajše kamnite dobe 2500 let pred Kristusom. Za njo so se vedno trgali narodi in plemena, zlasti ob Kolpi in Lahinji. Na samostoječem Kučarju pri Podzemlju, ki je na južni strani pokrit z vinogradi, a na severni s hrasti in javori, je bila po mišljenju samouka prazgodovinarja J. Pečnika ilirska prestolnica. Videti je, da je bilo res nekaj takega v prvi polovici prvega tisočletja pred Kristusom, ker nahajamo na severni strani hriba mnogobrojne gomile, velike in male z zanimivim inventarjem iz dobe prvega železa (1000.—4000. pr. Kr.). V tej »dolini smrti« so našli krasen bronast meč in

Črnomelj

veliko ogrlico iz jantarjevih zrn, ki je tedaj pač predstavljala vrednost današnje biserne ogrlice z debelimi zrnji. Sveti se v vitrini ljubljanskega muzeja, kakor da je včeraj narejena. Upravičeno domnevajo, da je krasila vrat kake ilirske kraljice ali kneginje na sončnem Kučarju.« ...

Te besede, napisane leta 1930. v knjigi »Dolenjska«, ki jo je uredil Anton Podbevšek, so gotovo dale pobudo našemu rojaku iz Gašteja pri Kranju, slovečemu arheologu prof. dr. Walterju Schmidu, sedaj univ. profesorju v Grazu, da je v naslednjih letih obiskal Kučar ter pričel s sistematičnim izkopavanjem in proučevanjem prazgodovinske dobe. Njegovi naporji niso bili zaman. Poleg znanih starinskih najdb v Vačah nad Litijo je gotovo Kučar dal največ snovi za študij bronaste in mlajše železne dobe. Sledovi nekdanjega gradišča na Kučarju so še danes vidni. Tod so po starih gomilah odkopavali zgodovinske ostanke starinoslovci: Jernej Pečnik (1887.), Müllner (1889.), Szombathi (1890.) in končno prof. Schmid (1932. in 1935.), da ne prezrem še podzemeljskega šolskega upravitelja Matica Ljubiča, ki ima v svoji pisarni takisto prekrasno zbirko najdenin, med katerimi so nekatere prave zgodovinske redkosti. In koliko je v dobi vnetega študija pomenil Kučar dr. Niku Zupaniču, zvemo, če listamo po »Etnologu«, čigar urednik in najvidnejši sotrudnik je ta naš učenjak že dolga leta.

Prof. W. Schmid je kot izkušen arheolog nalletel pri izkopanjih na Kučarju tudi na topilnice železne rude, ki izvirajo iz halštadske in latenske dobe. Odkril pa je tudi mnogo grobišč iz rimske dobe. Prijatelj Matko Ljubič hrani novec — prevrtan srebrnik — ki ga je profesor Schmid

Belokrajinsko svatovanje na Vinici

našel v enem teh grobov. Ta novec izvira iz leta 83. pred Kristusovim rojstvom in ga je dal kovati takratni konzul C. Norbanus. Med drugimi izkopaninami naj omenim tudi najdbo fibule (zaponke) z okraski.

Po Kučarju bo pazljiv izletnik lahko še danes zasledil razmetane kose železa in žlindre, kar vse je ostanek davnih topilnic, ki so jih tod gradili stari narodi.

III. Belokrajinsko narodno blago

Pogrešno bi bilo pisati razpravo o Beli Krajini in Belokrajincih, pri tem pa prezreti tisto značilnost, ki jo imamo vedno pred očmi in v mislih, kadar koli se spomnimo na Belo Krajino, to je narodno blago, ki ni nikjer med Slovenci tako bogato ohranjeno kakor v Beli Krajini. Belokrajinske folklorne posebnosti so zamikale že marsikaterega slovenskega kulturnega delavca, da je z ljubeznijo krenil v Belo Krajino in se vrgel v delo ter pričel odkrivati našemu kulturnemu svetu lepote, ki jih je pred navalom civilizacije in njenih izrodov vse do danes znala neizmaljene očuvati samo še romantična Bela Krajina. Že v uvodu tega članka sem naštel nekaj najpomembnejših mož, ki so z nabiranjem belokrajinskega narodnega blaga oplodili našo umetnost. Narodne pesmi, pripovedke, rečenice in narodna ornamentika v vezeninah, ki olepšujejo že itak prekrasne belokrajinske narodne noše, dalje običaji, ki si jih srčno dobro belokrajinsko ljudstvo ni dalo odvzeti, vse to živi v Beli Krajini še danes tisto neokrnjeno življenje, ki ga poznamo iz dobrih starih časov... Toda vsega tega bi Bela Krajina gotovo ne ohranila, če bi Belokrajinci ne bili tako patriarhalni in čustveno navezani na narodne tradicije, kakor so.

Znamenite so zlasti belokrajinske pisnice, saj poslikane z bogato narodno ornamentiko dokazujejo, da so Belokrajinci neizčrpnih v domišljiji, mnogi pa so v slikanju pisanic pravcati mojstri.

Bogati na vezeninah so ročni izdelki Belokrajink. Le-te same pridelujejo platno, večinoma iz

konoplje, manj iz lanu. V zimskih večerih dekleta predejo. Skoraj ni bilo še pred dvema desetletjema mogoče najti ženske ali dekleta, ki bi ne znala presti. Na prejo so se zbirale Belokrajinke običajno v eno hišo. Drugovali so jim v teh večerih dedeki s košem pripovedk, pa tudi fantje in mladina sploh je prišla z zabavami na svoj račun. Ker kolovrat v Beli Krajini ni bil razširjen, so ženske predle na vreteno. Tudi tkale so same. Katera včasih ni znala tkati, ni smela upati, da se bo kdaj omožila. Platno, ki so ga stkale, jim je služilo izključno za obleko, previšek pa so uporabljali za zamenjavo s prekupčevalci za drugo blago, zlasti za lončen in leseno robo. To je bila v starih časih preprosta, a poštena kupčija. Narodna noša, ki so jo včasih ženske oskrbele vsej družini, vedno bolj izginja; zlasti v severnih predelih Bele Krajine, okoli Semiča in Suhorja, jo je vedno bolj redko opaziti. Tako izdelano narodno nošo so dekleta še okrasila z vezenjem v geometričnih oblikah, sicer pa v modrih in rdečih barvah, redkeje pa so uporabljala črno in rumeno barvo.

Tudi čipkarstvo je bilo bogato po svoji ornamentiki. K narodni noši je spadala čipkasta naglavna ruta ali robec, ki so si ga ženske same skleklale. Belokrajinske čipke, ki so postale s propagando ravnatelja osrednjega zavoda za ženski domači obrt v Ljubljani, g. Boža Račiča svetovno znane, imajo v nemali meri tudi zaslug, da se je iz prvotnih preprostih kupčij na ljubljanskem velesejmu osnoval v Ljubljani zgoraj omenjeni zavod za ženski domači obrt.

Ko že omenjam belokrajinsko narodno nošo, naj potrdim še to, kar so naši etnografi že davno dognali, da so si namreč to nošo že kmalu po preselitvi v naše kraje izposodili tudi sosednji Kočevarji. Primerjava kočevske narodne noše s poljansko v Beli Krajini je naravnost osupljiva, ker sta si obe noši skoraj na las podobni. Iz tega sledi, da kočevski Nemci sploh niso prinesli pred 600 leti v naše kraje svoje narodne noše, ampak so prevzel za »svojo« nošo in kroj, ki so ju našli v novi domovini pri sosednjih Belokrajincih. To je dejstvo, ki je neizpodbitno in katerega priznavajo celo nekateri nemški zgodovinarji kočevskega ozemlja.

Nikjer pa se ni narodna noša Belokrajincev tako uveljavila in še do današnjega dne ohranila, kakor v onih krajih Bele Krajine, kjer ljudstvo še spoštuje stare običaje in kjer so še v veljavi narodne igre, katerih se je še nekako pred sto leti spontano udeleževalo prav vse ljudstvo dežele ob Kolpi in Lahinji. Lažna civilizacija je mnogo lepih belokrajinskih ljudskih iger vrgla v pozabo, posebno v severnih krajih Bele Krajine so te igre že silno redke, a kolikor so ohranjene, se jih udeležuje mladina, zlasti pastirski svet. Te narodne igre so: »Zeleni Jurij«, »Belokrajinsko kolo«, »Rešetca«, »Robčecica«, »Kurji boj« — ponekod tudi »Petelinji boj« imenovan — in »Turi«.

Folklorni inštitut Glasbene Matice v Ljubljani je pred tremi leti izdal knjigo Franceta Marolta »Tri obredja iz Bele Krajine« (2. zvezek edicije »Slovenske narodoslovne študije«), v kateri so belokrajinske narodne igre izžrpnop opisane, zanimive razprave pa opremljene tudi z lepimi fotografskimi posnetki zgoraj imenovanih iger. Na pobudo agilne gospodične Vide Barletove iz Metlike pa se v novejšem času že pozabljene ljudske igre v Beli Krajini močno propagirajo, kar je hvalevredno delo, saj so te igre s svojimi mitičnimi predstavami lep ostanek starih slovenskih plesov in verskih obredij.

Vzporedno s starimi ljudskimi igrami polagoma izginja tudi melodija belokrajinske narodne pesmi. Kakor pri Srbih, so le-to v preteklosti tudi pri Belokrajincih razširjali slepi guslarji. Dr. Niko Zupanič je leta 1936. napisal v »Etnologu« članek: »Poslednji guslar na ozemlju Brajcev in Belih Kranjcev«, v katerem prikazuje čitatelju življenje guslarja Mateja Crniča — »pravutinskega slepca«, ki je redno obiskoval vsa proščanja v Beli Krajini in s svojimi nabožnolegendarnimi in nacionalnimi spevi vzbujal v srcih Belokrajincev »ponos na slavno tradicijo in prošlost naših bratov Srbov in Hrvatov«... Spomin na tega slepca pa še živi med ljudstvom ob Kolpi. Dokler bo živel spomin nanj, dotlej bodo gotovo ohranjeni tudi elementi belokrajinske narodne pesmi, o kateri je dr. Stanko Vurnik napisal sledečo hvalnico: »Belokrajinski Slovenci, prebivajoči na

Sprevod Belokrajincev v Ljubljani

skrajnem jugovzhodnem delu slovenske zemlje, so izmed vseh Slovencev najmanj alpsko-nemški vplivani, tudi ne kažejo vplivov sredozemske, nego elemente vzhodnjaške etnografske kulture... Belokrajinske glasbe še ni nihče obravnaval. In vendar je baš ta košček slovenskega glasbenega folklorista tisti, ki nas etnografski najbolj zbljuje z ostalimi Jugoslovani...«

V spomin na srednji vek, na začetke nasilnega pokristjanjevanja in nadoblasti tujih fevdalcev, ki so se nekoč samopašili po številnih gradovih v Beli Krajini, pa še danes živi v ustih slehernega Belokrajince belokrajinska narodna pripovedka, ki je mogoče od vseh priveskov belokrajinske folklore še najbolj ohranjena. Katarina Zupaničeva, mati dr. Zupaniča, je svoje mučeniško življenje posvetila tudi nabiranju belokrajinskega narodnega blaga. V »Etnologu« je leta 1937., torej že po njeni smrti, izšel plodni zaključek nje-nega večletnega paberkovanja pod naslovom »Šopek poljskih cvetic iz Gribelj v Beli Krajini«. Vsa globoka ljubezen do Bele Krajine, ki jo je ta preprosta kmetska ženica nosila v srcu, je zajeta v tem pomembnem prispevku. Kako neizčrpn pa so Belokrajinci v pripovedovanju narodnih pripovedk, dokazuje dejstvo, da sem jaz sam od leta 1932. pa do danes nabral (in po večini objavil v raznih mladinskih listih ter v posebnih mlad. knjižicah) že okoli 200 belokrajinskih pripovedk, četudi so pred menoj vršili to delo v svojo smer že Janez Trdina in v uvodu te razprave omenjeni zbiratelji.

Mogoče je vprav zasluga pestre belokrajinske folklorne, da vsakega, ki se z Belo Krajino sezna, vedno in vedno vleče srce nazaj v deželo sonca, vina in pravljic. »Čika« Konrad Barle iz Metlike mi je nekoč dejal: »Eh, da, kogar Bela Krajina zagrabi, tega ne izpusti nikoli več!«...

Kako prav je imel, vem šele sedaj, ko me je življenje pahnilo iz Bele Krajine in ko že nekaj let zaman hrepenim, da bi se mogel povrniti v njeno naročje.

Petelinji boj

IV. Gospodarski obraz Bele Krajine

Belokrajinsko ljudstvo je revno, živi skromno, preživlja pa se največ z viničarstvom, sadjerejo in živinorejo. Odkar je bilo ustavljeno izseljevanje v Ameriko, je za Belo Krajino uplahnil vir dohodkov, ki je v prejšnjem času pomagal mnogim belokrajinskim kmetijam, da so se izkobilale iz težav, ki so navržene pokrajini s pasivnim gospodarstvom. Kolikšnega pomena je bilo izseljevanje v Ameriko za blagostanje Bele Krajine v prejšnjih letih, si lahko mislimo, če vemo, da je skoraj sleherna hiša v Beli Krajini imela vsaj enega, če ne že več domačih v Ameriki, Kanadi ali Argentini, kjer so trdo delali po več let in varčevali, da so s prihranki ob povratku pomagali domačemu gospodarstvu na noge.

Danes je splošna gospodarska slika Bele Krajine kaj malo zavidna! Industrija v Beli Krajini ni razvita, četudi se tamkaj nahajajo ležišča železne rude, premoga, rdeče prsti in apnenca. Eksploatacija tega naravnega bogastva Bele Krajine se ne izplača, ker so slabe prometne zveze vzrok, da je Bela Krajina nekako odrezana od sveta. Zato so bili doslej vsi poizkusi, ustvariti v Beli Krajini industrijo, že v kali zadušeni. Dokler se prometna sredstva Bele Krajine ne bodo učvrstila, tudj ni pričakovati kakšnih tozadevnih izboljšanj.

Tako je prebivalstvo Bele Krajine prisiljeno, baviti se izključno z gojenjem vinske trte in živinorejo, manj s poljedelstvom, ker so tla kraška in v pogostih predelih nerodna. Gozdovi so skrčeni na minimum, iz leta v leto je bilo ljudstvo prisiljeno, les izsekavati čez mero, da je krilo najnujnejše potrebe v domačem gospodarstvu. Danes je površina gozdov tako minimalna, da bo za bližnjo bodočnost Bela Krajina komaj sama imela dovolj lesa za kritje svojih potreb. Več ko razumljivo je, da se spričo takšnih gospodarskih prilik tudj trgovina in obrt ne moreta razviti v zaželeno smer.

In vendar bi bil gospodarski obraz Bele Krajine vse drugačen in bilanca belokrajinskih gospodarskih razmer aktivnejša, če bi se tej deželici nudila zveza z morjem in pokrajina elektri-

ficala. Zgraditi bi bilo nujno potrebno tudj nekaj dobrih cest, ki bi Belo Krajino odprle svetu. Železniška zveza Črnomelj-Vrbovsko je ostala samo v načrtu in je še vedno le lep sen gospodarskih krogov Bele Krajine, ki se po pravici čudijo, kaj naj bi Bela Krajina zakrivila, da jo tako sistematično zapostavljajo za drugimi pokrajina. Dosti se je o teh kočljivih problemih Bele Krajine že pisalo in govorilo, čas bi že bil, da se že skoraj pristopi k njih skorajšnji rešitvi in realizaciji načrtov, ki so že leta in leta na papirju. Bela Krajina in dobro ter državi iskreno vdano belokrajinsko ljudstvo zaslužita, da se deželici da to, kar nujno in življenjsko potrebuje za podvig gospodarskih prilik. Posebno v zadnjih letih, odkar je izseljevanje v druge dežele zajezeno, postajajo zahteve Bele Krajine od dne do dne bolj upravičene. Naj bi politični krogi, ki odločajo o usodi gospodarskih razmer v posameznih pokrajinah naše lepe države, teh klicev ne preslišali, četudi je res, da so že vsa povojna leta zahteve Bele Krajine — glas vpijočega v puščavi.

*

Ko zaključujem spis o Beli Krajini in Belokrajincih, želim, da bi se dvignil tujski promet v Beli Krajini, saj lepota te deželice in ljubeznivost ter gostoljubje Belokrajincev to zaslužijo. Mogoče bo le katerega čitatelja ta članek opogumil, da se bo odpravil obiskat Belo Krajino. Želim, da bi se mu godilo v Beli Krajini lepo in da bi bil sprejet tako, kakor je mene sprejela v vinskih Drašičih stara kmečka ženica, pravi tip vesele Belokrajinke, ki me je takrat videla prvič, a se ni obotavljala, da bi ne dala izraza pristnemu belokrajinskemu gostoljubju. Bil sem v gosteh pri Španovem Francetu, ko je prišla k »dragemu kumeku« Jana in prinesla s seboj barilček izvrstne drašičke kapljice. Jana je zapela ko sedemnajstletno dekle, četudi je imela že skoraj sedem križev na hrbtu. Prva zdravica je veljala kajpak meni, ko mi je pojoč ponudila vina:

*»Tri furmani so furali
en sodček zrel'ga vinca,
pod klančkom so se ustavili,
je opešala živin'ca.
Hi, hi! Hi, hi!
Le izpij ga, Lojzek ti!«*

Nu, dobesedno dobre Jane nisem mogel ubogati, kajti moral bi biti od silc vinski, če bi hotel popiti iz barilčka vse vino. Ubogati pa sem moral, če nisem hotel žaliti stare ženice. Ko sem nekajkrat krepko potegnol iz posode, takrat šele sem bil Jani po volji. Komaj pa sem odstavil nosce trebušastega barilčka, je gostja že spet zapela s srebrnim glasom:

»Speljala je živin'caaaaa!«

